

ابعاد اقتصادی بیماری کرونا

محمد جواد توکلی

مقدمه

در چند ماه اخیر، ظهور و شیوع بیماری کرونا در جهان و ایران، آثار سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی زیادی از خود به جای گذاشته است. دولت‌ها درگیر مقابله با این بیماری شده‌اند. ابعاد زندگی مختلف مردم نیز به شدت تحت تاثیر این مهمان ناشناخته شده است. در میان آثار مختلفی که شیوع بیماری کرونا بر جای گذاشته، آثار و ابعاد اقتصادی آن بسیار پررنگ و حایز اهمیت است. مشاغل زیادی تحت تاثیر این بیماری تعطیل شده و افراد بسیاری شغل خود را از دست داده‌اند. سایه‌ی شوم این ویروس منحوس بسیاری از اقشار ضعیف جامعه را تحت فشار قرار داده و سفره‌ی مصرف آن‌ها را کوچک‌تر کرده است.

در این نوشتار تلاش می‌شود تا با بررسی ابعاد اقتصادی بیماری کرونا، هم فهم بهتری از حجم مشکلات اقتصادی

پیش آمده در جهان و به خصوص ایران به دست آوریم و هم به تجزیه و تحلیل راه‌کارهای مقابله با این مشکل و تبعات آن بپردازیم. هرچند شوک اقتصادی ناشی از شیوع کرونا در ایران صدمات زیادی به اقتصاد کشور وارد کرده است؛ ولی این پدیده دستاوردهایی نیز داشته است. گذشته از آن که بروز این شوک اقتصادی زمینه را ایجاد کرده که بتوانیم به برخی از مشکلات ساختاری و مدیریتی در اقتصاد ایران توجه بیشتری کرده و برای مقابله با آن برنامه‌ریزی کنیم. از این رو، باید دید که آیا می‌توان مخاطرات و تهدیدهای اقتصادی ناشی از شیوع بیماری کرونا در کشور را تبدیل به فرصت کرد و آن را در خدمت جهش اقتصادی کشور قرار داد؟ بدون شک ظهور این مشکل برای ما درس‌های فراوانی در پی دارد؛ این درس‌ها را باید آموخت و از آن برای بهبود وضعیت اقتصادی کشور به خصوص در شرایط مواجهه با تحریم‌های ظالمانه‌ی اقتصادی بهره گرفت.

کرونا به مثابه‌ی یک شوک اقتصادی

هرچند شیوع بیماری کرونا مشکلی بهداشتی و درمانی است؛ اما همه‌گیری و فراگیری‌اش آن را تبدیل به یک شوک اقتصادی کرده است. این شوک نه تنها به اقتصاد ایران وارد شده؛ بلکه اقتصاد جهان و تمامی کشورهای جهان را نیز تحت تاثیر قرار داده است. این شوک در مورد اقتصاد ایران از آن جهت مهم است که در کنار شوک‌های قبلی وارد شده به اقتصاد کشور از جمله شوک بازگشت تحریم‌ها پس از خروج آمریکا از برجام قرار گرفته است. شوک مزبور باعث شده که آثار شوم تحریم اقتصادی بر علیه اقتصاد کشور، تشدید شود؛ به خصوص آن که شوک مزبور باعث کاهش درآمدهای صادراتی کشور از محل نفت و مشتقات نفتی و همچنین سایر اقلام صادراتی کشور شده است.

آسیب‌های کرونا به اقتصاد جهان و ایران

شیوع بیماری کرونا، آسیب شدیدی به اقتصاد کشورهای مختلف وارد کرده است. بر اساس گزارش سازمان بین‌المللی کار، تعطیلی کسب و کارها برای جلوگیری از گسترش ویروس کرونا، ۲٫۶ میلیارد کارگر را با خطر بیکاری و کاهش شدید درآمد روبرو کرده است. به گفته‌ی این نهاد زیر نظر سازمان ملل، تحت تاثیر شیوع این ویروس در سه ماهه‌ی دوم سال ۲۰۲۰ میلادی، یکصد و نود و پنج میلیون شغل تمام وقت دیگر از بین می‌رود. این سازمان اعلام کرد که بحران کووید ۱۹ باعث از دست رفتن ۷ درصد از ساعات کاری جهان می‌شود که این رقم معادل یکصد و نود و پنج میلیون کارگر تمام وقت است. گای رایدر، مدیر کل سازمان بین‌المللی کار، عنوان داشت که کارگران و شرکت‌ها هم در کشورهای توسعه‌یافته و هم در کشورهای در حال توسعه با فاجعه روبرو هستند. رایدر تاکید کرد: «پیش‌بینی می‌شود کاهش قابل توجه

استخدام در کشورهای عربی به ۱٫۸ درصد یا پنج میلیون شغل تمام وقت برسد. در اروپا این میزان ۷٫۸ درصد یا دوازده میلیون شغل تمام وقت خواهد بود. در آسیا و اقیانوسیه نیز میزان بیکاری به ۷٫۲ درصد یا یکصد و بیست و پنج میلیون شغل تمام وقت خواهد رسید. از نگاه رایدر، این آثار مخرب از تاثیرات بحران اقتصادی ۲۰۰۸-۲۰۰۹ بسیار فراتر رفته است. بر اساس اعلام سازمان بین‌المللی کار، بیش از چهار نفر از هر پنج نفر در بازار کار (۸۱ درصد) تا پایان سال میلادی ۲۰۲۰ در معرض تعطیلی کامل یا بخشی از کار خود هستند.^۱

مطالعات انجام شده‌ی دانشگاه سازمان ملل نشان می‌دهد که شیوع ویروس کرونا می‌تواند چهارصد و بیست تا پانصد و هشتاد میلیون نفر دیگر را در جهان به زیر خط فقر بکشانند؛ این رقم معادل هشت درصد جمعیت جهان است. محققان در این تحقیق محاسبات خود را بر اساس بدترین سناریوی ممکن انجام داده‌اند که طی آن بیست درصد از درآمد افراد یا مصرف آن‌ها در جهان کاسته می‌شود. همچنین سه خط فقر جهانی زندگی در زیر درآمد روزانه ۱٫۹ دلار، ۳٫۲ دلار و ۵٫۵ دلار در نظر گرفته شده است. طبق آخرین آمار در سال ۲۰۱۸، بیش از ۳٫۴ میلیارد نفر از جمعیت جهان با درآمد کمتر از ۵٫۵ دلار در روز زندگی می‌کنند. نویسندگان این مقاله هشدار دادند، حتی در بهترین سناریو که در آن پنج درصد از درآمد افراد یا مصرف آن‌ها کاسته شود، با بدترین افزایش فقر در جهان از سال ۱۹۹۰ تا کنون روبرو می‌شویم. در این حالت یکصد و پنج میلیون نفر یا دودرصد از جمعیت جهان به زیر خط فقر می‌روند.^۲

بر اساس گزارش وزرات کار آمریکا، ۶ میلیون نفر آمریکایی در هفته‌ی منتهی به ۴ آوریل ۲۰۲۰، به علت تعطیلی کسب و کار ناشی از شیوع بیماری کرونا، شغل خود را از دست داده و به همین خاطر درخواست دریافت حقوق بیکاری خود را ثبت کرده‌اند. بدین ترتیب ظرف سه

اساس اعلام مرکز آمار ایران، رشد اقتصادی در ۹ ماهه‌ی نخست سال ۱۳۹۸، در حدود منفی ۷٫۶ درصد و رشد اقتصادی بدون نفت نیز تقریباً صفر بوده است؛ همچنین نرخ رشد گروه صنایع و معادن در همین دوره برابر با منهای ۱۶٫۶ درصد بوده است. این مرکز نرخ بیکاری را برابر ۱۰ درصد و نرخ تورم را نیز ۳۲٫۲ درصد اعلام کرده است.^۵ از سوی دیگر، دولت به لحاظ منابع مالی در تنگنا قرار دارد و کسری بودجه یکی از معضلات مهم اقتصاد ایران برای سال ۱۳۹۹ است. در چنین شرایطی، هزینه‌های تحمیل شده بر اثر اپیدمی کرونا و همچنین کاهش تولید ناشی از آن می‌تواند اقتصاد را با تورم‌های بالاتر و رشد اقتصادی پایین‌تر مواجه سازد.^۶ هرچند برخی از مشاغل مانند مشاغل مرتبط با تولیدات مواد بهداشتی در این بازه‌ی زمانی رشد بالایی داشته‌اند؛ اما از بین رفتن برخی از مشاغل و یا کاهش شدید درآمد در برخی از بخش‌ها باعث کاهش رشد اقتصادی می‌شود.^۷

بنابر گزارش اخیر مرکز پژوهش‌های مجلس، شیوع کرونا ویروس جدید (کووید-۱۹) از انتهای سال ۱۳۹۸ و تداوم آن در سال ۱۳۹۹، اقتصاد ایران را در یک وضعیت رکود نامطمئن قرار داده است. کاهش تقاضا برای صادرات محصولات ایران (و به‌طور کلی کاهش تجارت جهانی) تقاضای کل را از طرف تجارت خارجی متأثر می‌کند. در بخش داخلی نیز تقاضای کل هم به دلیل کاهش درآمد خانوار و هم کاهش برخی کالاها و خدمات که به شیوع بیشتر ویروس منجر می‌شوند (مانند حمل‌ونقل، رستوران و هتل‌داری، پوشاک و ...) تحت تأثیر قرار می‌دهد. از طرف دیگر عرضه‌ی کل اقتصاد نیز به دلیل اختلال در شبکه‌ی تأمین مواد اولیه و محدودیت فعالیت برخی از واحدهای صنعتی، با شوک عرضه مواجه شده است. نتایج بررسی‌های مطالعه مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد تحت سناریوهای مختلف بین ۵/۷ تا ۱۱ درصد از ستانده‌ی اقتصاد در نتیجه‌ی شیوع ویروس کرونا کاهش خواهد یافت. همچنین بین ۲۸۷۰ تا ۶۴۳۱ هزار نفر از شاغلان فعلی، متأثر از شیوع ویروس، شغل خود را از دست خواهند داد.^۸

ارزیابی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر وضعیت معیشت خانوار در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس نشان می‌دهد که هرچند همه‌ی گروه‌های درآمدی از وضعیت جدید متأثر خواهند شد؛ اما تأثیرپذیری دهک‌های پایین (محروم‌تر) بیشتر خواهد بود. بررسی وضعیت اشتغال دهک‌های پایین نشان می‌دهد، در حالی که حدود ۷۳ درصد از خانوارهای دهک اول و ۸۳ درصد از خانوارهای دهک دوم دارای حداقل یک نفر شاغل هستند؛ اما تنها در حدود ۱۳ درصد از خانوارهای دهک اول و ۲۴ درصد از خانوارهای دهک دوم، هزینه‌ی بیمه‌بازنشستگی در سال ۱۳۹۷ پرداخت کرده و تحت پوشش بیمه (غیردرمانی) هستند. این در حالی است که این نسبت در دهک دهم (ثروتمندتر) ۳۵ درصد است.^۹

شوگ ناشی از کرونا، اقتصاد کشور را هم با شوک عرضه و هم با شوک تقاضا مواجه می‌سازد. از یک طرف، عرضه‌ی نیروی کار کاهش یافته و از طرف دیگر در تأمین مواد اولیه تولید نیز مشکلاتی ایجاد شده است. شوک عرضه، شوک تقاضا را به همراه خواهد

هفته، بیش از شانزده میلیون آمریکایی شغل خود را از دست داده و درخواست حمایت از بیکاری خود را به ثبت رسانده‌اند. اگر این رقم را با تعداد یکصد و پنجاه و یک میلیون افراد شاغل ثبت‌شده در آخرین گزارش اشتغال ماهانه‌ی آمریکا مقایسه کنیم، متوجه می‌شویم که آمریکا ظرف سه هفته‌ی اخیر بیش از ده درصد از نیروی کار خود را از دست داده است.^۳

یکی از عواقب شیوع کرونا وارد شدن شوک به بازار نفت بود. به دلیل کاهش فعالیت‌های اقتصادی و به تبع کاهش تقاضای نفت، قیمت نفت خام به شدت کاهش پیدا کرد. شیوع کرونا تقاضا برای نفت در بازار جهانی را به شدت کاهش داد؛ چرا که کشورها برای کنترل این بیماری از مردم خود خواستند تا در خانه مانده و به سفر نروند. همین امر تقاضا برای سوخت خودروها و هواپیماها را پایین آورد. این کاهش به حدی بود که حتی نفت خام تگزاس آمریکا (وست تگزاس اینترمدیت WTI) قیمت منفی سی و نه دلار و پنجاه و پنج سنتی را نیز در تاریخ ۲۱ آوریل ۲۰۲۰ (اردیبهشت ۱۳۹۹) تجربه کرد؛ چرا که ظرفیت ذخیره‌سازی نفت کاهش یافته بود و خریداران نفت مکانی برای انباشت آن در اختیار نداشتند. قیمت نفت برنت (نفت سبک دریای شمال) نیز با کاهشی عجیب به حدود بیست دلار در بشکه رسید. بانک جهانی در آخرین گزارش خود، پیش‌بینی خود از قیمت نفت برای سال ۲۰۲۰ را کاهش داد و اعلام کرد که انتظار می‌رود هر بشکه نفت در ماه اکتبر سی و پنج دلار خرید و فروش شود؛ این در حالی است که قیمت پیش‌بینی شده برای این ماه پنجاه و هشت دلار برای هر بشکه نفت بود.^۴

آسیب‌های بیماری کرونا به اقتصاد ایران

در مورد تأثیرات کرونا بر اقتصاد ایران آمار دقیقی در دست نیست. بر اساس برخی آمارهای اعلام شده، شیوع بیماری کرونا در ایران اختلال‌هایی در چرخه‌ی تولید کشور ایجاد کرده و بر سطح رفاه مردم اثرگذار بوده است. بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های اقتصادی مجلس، اقتصاد ایران در حالی با معضل کرونا مواجه شده که متغیرهای اقتصاد کلان وضعیت مناسبی را نشان نمی‌دادند. بر

شده‌اند.^{۱۳} برای نمونه، بر اساس گزارش مدیر کل تعاون و رفاه اجتماعی لرستان، تا به حال در این استان ۶ هزار و ۱۷۱ نفر در لرستان با نام‌نویسی در سامانه، نسبت به بیکاری ناشی از کرونا خود اظهاری کرده‌اند که باید پایش و نهایی شود. بیمه‌ی بیکاری متأثر از شیوع کرونا تنها به کارگران مشمول قانون کار و تأمین اجتماعی که به صورت غیرارادی و موقت بیکار شده‌اند تعلق می‌گیرد.^{۱۴}

ظرفیت‌های اقتصاد ایران در کاستن از آسیب‌های اقتصادی کرونا

اقتصاد ایران ظرفیت‌های بالفعل و بالقوه‌ی زیادی برای کاستن از آسیب‌های اقتصادی کرونا دارد. یکی از این ظرفیت‌های عظیم روحیه‌ی هم‌یاری و مهربانی مردم ایران است که همواره در زمان بروز مخاطراتی از این دست به کمک اقتصاد کشور می‌آید. بدون شک اگر مشارکت فعال مردم در زمینه‌ی هم‌یاری و مواسات نبود، دولت نمی‌توانست به تنهایی در برابر مشکلات پیش‌آمده ایستادگی کند. این ظرفیت نهفته در اقتصاد ایران ریشه در فرهنگ اسلامی مردم کشور دارد که باعث می‌شود هر زمان آحاد مردم احساس خطر کنند، به صحنه آمده و گره از مشکلات مملکت بگشایند؛ مقوله‌ای که در اقتصاد مقاومتی از آن با عنوان مردمی بودن یاد می‌شود.

بسیاری از ظرفیت‌های تولیدی کشور به واسطه مشکلاتی که در سال‌های اخیر وجود داشته به خصوص مشکلات تحریم ظالمانه‌ی آمریکا علیه کشورمان، غیرفعال شده است. هم‌اکنون بسیاری از کارخانجات زیر ظرفیت کامل خود تولید می‌کنند؛ این بدان معناست که زیر ساخت‌های تولیدی آماده است و با بر طرف کردن مشکلات تولیدکنندگان می‌توان این ظرفیت‌ها را به سادگی فعال کرد. اگر سرمایه‌ی در گردش کافی به این صنایع تزریق شود و بازار مناسب برای محصولات آن‌ها در داخل و خارج کشور مهیا شود؛ این صنایع می‌توانند به سرعت ظرفیت تولیدی خود را کامل کرده و نه تنها باعث افزایش سطح اشتغال؛ بلکه زمینه‌ساز افزایش سطح تولید کالاها و خدمات داخلی و تقویت قدرت اقتصادی کشور و بهبود رفاه عمومی شوند.

وجود ظرفیت‌های خالی برای تولید مواد ضد عفونی و شوینده در کشور باعث شد که صنایع کشور بتوانند به سرعت به افزایش تقاضای ناشی از شیوع بیماری کرونا پاسخ دهند. بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، ظرفیت تولید واقعی شرکت‌های فعال در زمینه‌ی تولید مواد ضد عفونی و شوینده‌ها در

داشت. تعطیلی کسب و کارها، منجر به تعدیل نیروی کار می‌شود و کاهش درآمد خانوار، کاهش تقاضا را به همراه دارد. از طرف دیگر، عدم اطمینان نسبت به آینده، خانوارها را به تصمیم پس‌انداز بیشتر و به تعویق انداختن خرید اقلام غیر ضروری ترغیب می‌کند؛ همین امر کاهش تقاضای کل بیشتری را موجب می‌شود. در نتیجه شیوع ویروس کرونا، کسب و کارهای مختلفی از جمله بسیاری از زیربخش‌های خدمات با مشکل جدی در تقاضا روبرو شده‌اند.

تأثیر اپیدمی کرونا بر برخی صنایع بیشتر از بقیه بوده است. کسب و کارهای حوزه‌ی گردشگری و هتل‌داری به شدت از شوک اقتصادی کرونا تأثیر پذیرفته‌اند. کسب و کارهای ارائه دهنده‌ی خدمات اقامتی و پذیرایی به طور کامل تعطیل شده‌اند. تفاوتی که به لحاظ تقویمی در ایران نسبت به بسیاری از کشورها وجود دارد، اسفند و فرودین ماه، زمان اوج فروش، درآمد و رونق کسب و کارها در این حوزه است. خیلی از این مراکز در طول سال با ظرفیت کمتر خود را آماده می‌کنند تا در ایام عید فروش و رونق خوبی داشته باشند. این در حالی است که به دلیل شیوع کرونا، این فرصت از دست رفت.^{۱۵}

کرونا آثار مخربی بر بخش کشاورزی و دامداری نیز داشته است. کرونا با تأثیر بر زنجیره‌ی تأمین، تقاضا و نقدینگی بر بنگاه‌ها و با تأثیر بر عرضه‌ی نیروی کار، مصرف کالاها و خدمات و به‌ویژه با کاهش درآمد مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان محصولات کشاورزی در کوتاه‌مدت و بلندمدت بر اقتصاد خانوارها و بخش کشاورزی تأثیر گذاشته است. بررسی شواهد آماری حاکی از آن است که بخش مصرف و صادرات محصولات کشاورزی و غذا در حدود ده درصد از ارزش خود را از دست بدهند که میزان خسارت آن در اسفندماه ۱۳۹۸ حدود ۳۹۵۰ میلیارد تومان برآورد شده است.^{۱۶} بیانیه‌ی تشکل‌های دام و طیور کشور حاکی از کاهش چهل درصدی مصرف گوشت دامی، ریزش بی‌سابقه‌ی قیمت یک‌روزه، کاهش مصرف شیرخام و مواد لبنی در پی شیوع ویروس کرونا است. این امر موجب بروز خسارات مالی و اعتبارات زنجیره‌ای جبران‌ناپذیری به تولیدکنندگان صنعت دام و طیور کشور و صنوف مرتبط با آن شده است.^{۱۷}

آمارها حاکی از افزایش تقاضا برای دریافت بیمه‌ی بیکاری ناشی از کرونا است. بر اساس گزارش مدیر کل بیمه‌ی بیکاری کشور، از ۲۳ اسفندماه ۱۳۹۸ تا ۹ اردیبهشت ۱۳۹۹، ۷۸۳ هزار بیکار شده‌ی کرونا‌یی درخواست بیمه‌ی بیکاری ثبت کرده‌اند که ۶۵۴ هزار نفر مشمول برقراری بیمه‌ی بیکاری در مرحله‌ی اول

کرونا آثار مخربی بر بخش

کشاورزی و دامداری نیز

داشته است. کرونا با تأثیر

بر زنجیره‌ی تأمین، تقاضا

و نقدینگی بر بنگاه‌ها و با

تأثیر بر عرضه‌ی نیروی

کار، مصرف کالاها و

خدمات و به‌ویژه با کاهش

درآمد مصرف‌کنندگان و

تولیدکنندگان محصولات

کشاورزی در کوتاه‌مدت

و بلندمدت بر اقتصاد

خانوارها و بخش کشاورزی

تأثیر گذاشته است.

روبرو شد. خریداران اوراق کرونا ۱، وجوه پرداختی را به وزارت بهداشت هدیه کردند تا برای مقابله با کرونا استفاده شود. در طرح اوراق کرونا ۲، یکی از شرکت‌های تامین مالی به عنوان امین اوراق، پول حاصل از فروش اوراق را در صندوق‌های بورسی دارای درآمد ثابت یا اوراق تامین مالی دولت؛ نظیر اسناد خزانه‌های اسلامی سرمایه‌گذاری کرد تا منافع و سود حاصل از آن برای مقابله با کرونا در اختیار وزارت بهداشت قرار گیرد. در این طرح، هر وقت صاحب اوراق اصل پولش را بخواهد درخواستش را در سامانه‌ی معاملاتی ثبت می‌کند و همین شرکت مبلغ ارزش سهام را به او پس می‌دهد. وزارت بهداشت وجوه این اوراق را برای تشخیص، پیش‌گیری و مقابله با کرونا صرف می‌کند. بر اساس آخرین اعلام در ۷ اردیبهشت ۱۳۹۹، از طریق مشارکت‌های مردمی حدود سی هزار سهام‌دار حقیقی و حقوقی، بیست میلیارد تومان صرف خرید اوراق خیریه کرونا شد. از این مقدار حدود پنج میلیارد تومان در نماد کرونا ۱ و حدود پانزده میلیارد تومان در اوراق کرونا ۲ سرمایه جمع شد.^{۱۷}

کمک دولت به بخش‌های آسیب‌دیده

آسیب وسیع شوک کرونا به اقتصاد جهان و ایران، مداخله‌ی دولت‌ها برای کمک به بخش‌های آسیب‌دیده را ضروری کرده است. بسیاری از کشورها با استفاده از سیاست‌های انبساطی اقدام به تزریق نقدینگی به اقتصاد کرده‌اند. برای نمونه، بانک مرکزی (فدرال رزرو) آمریکا اعلام کرده که ۲٫۳ تریلیون دلار (معادل ۱۱ درصد تولید ناخالص داخلی آمریکا)^{۱۸} به شرکت‌های آمریکایی و همچنین ایالات‌های آمریکا، کمک مالی تزریق می‌کند. پس از اعلام این خبر سهام وال استریت بر خلاف گذشته که تحت تاثیر گزارش ضعیف مشاغل با افت شدید مواجه شده بود، جهش کرد. شاخص داو جونز پانصد واحد جهش کرد. در بسته‌ی بانک مرکزی آمریکا، وام‌هایی را برای خرده‌فروشان و مغازه‌داران در نظر گرفته و مشوق‌های دیگری (شامل خرید اوراق) هم برای تقویت اقتصاد آسیب‌دیده‌ی آمریکا ارائه شده است. در این بسته مشخص شده است که وام‌ها به شرکت‌های داری تا ده‌هزار کارمند و درآمد کمتر از ۲٫۵ میلیارد دلار تخصیص خواهد یافت. این وام‌ها مدت تنفس یک‌ساله دارند. در این بسته همچنین صندوقی برای حمایت از دستمزد کارگران در نظر گرفته شده است.^{۱۹} بر اساس اعلام اداره‌ی خدمات درآمد داخلی آمریکا (IRS)، به عنوان سازمانی دولتی و زیرمجموعه‌ی وزارت خزانه‌داری آمریکا، بخشی از بسته‌ی کمک ۲٫۲ تریلیون دلاری دولت آمریکا به صورت ماهانه و به مدت سه‌ماهه به هر فرد بالغ آمریکایی ۱۲۰۰ دلار و به هر زوج ۲۴۰۰ دلار و به اضافه‌ی ۵۰۰ دلار به ازای هر فرزند خانواده پرداخت می‌شود. این یارانه‌ی نقدی به خانوارهایی پرداخت می‌شود که بر اساس فرم آخرین مالیات پرداختی سالانه‌ی آن‌ها در سال مالی ۲۰۱۸-۲۰۱۹ درآمد سالیانه‌ی آن‌ها زیر ۷۵ هزار دلار باشد.^{۲۰}

دولت جمهوری اسلامی ایران نیز برای مواجهه با کرونا تصمیم گرفته تا مبلغی در حدود ۷۵ هزار میلیارد تومان به اقتصاد کشور تزریق کند. اعلام شده که ۵۰ هزار میلیارد تومان از این رقم به

کشور کمتر از ظرفیت موجود بوده است. برای نمونه، ظرفیت اسمی تولید اتانول در کشور ۲۱۹ میلیون لیتر در سال است؛ ولی تولید واقعی معادل یک سوم این مقدار است. همچنین ظرفیت اسمی تولید انواع پودرهای شوینده در کشور حدود ۱۷۰۰ هزار تن است، در حالی که واحدهای تولیدی کشور در این بخش با ۵۰ تا ۶۰ درصد ظرفیت کار می‌کنند. از ابتدای اسفندماه ۱۳۹۸ تا ۱۷ فروردین‌ماه ۱۳۹۹ این واحدها ۲/۲۷ میلیون عدد ماسیک و ۹/۱۰ میلیون لیتر الکل را تولید و در اختیار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی قرار داده‌اند.^{۱۵}

راهبردهای مدیریت مشکلات اقتصادی کرونا

برای مقابله با مشکلات حاصل از شیوع بیماری کرونا در کشور، راهبردها و راه‌کارهای مختلفی پیش‌رو است. یکی از این راهبردها که برگرفته از فرهنگ و تمدن اسلامی است، گسترش رویکرد جهادی و استفاده از ظرفیت عظیم بخش خیریه در کشور است. به این راه‌برد باید مواردی؛ همچون کمک دولت به بخش‌های آسیب‌دیده، گسترش تجارت الکترونیک، گسترش حمایت از مشاغل خانگی و استفاده از ظرفیت‌های شرکت‌های دانش‌بنیان را نیز افزود.

گسترش رویکرد جهادی و استفاده از ظرفیت بخش خیریه

پس از شیوع بیماری کرونا، حرکت‌های جهادی زیادی با هدف هم‌یاری، احسان و مواسات شکل گرفت. طرح هر محله یک قربانی در سبزوار، طرح تولید ماسک در منازل در یزد؛ طرح تامین نهار کادر درمانی در نهاوند؛ طرح ایجاد قرارگاه در خوزستان، طرح گفتگوی معتمدان در شیراز برای نگرختن اجاره؛ ورود مستقیم رییس حوزه‌ی علمیه تبریز به صحنه برای کمک به مردم و همچنین اقدام نامزد نمایندگی مجلس در فعال نگهداشتن ستاد خود برای مقابله با کرونا با وجود عدم توفیق در راه‌یابی به مجلس تنها نمونه‌هایی از طرح‌های جهادی در ماه‌های اخیر بوده است. چنین اقداماتی، نشانه‌ی عمق فرهنگ اسلامی و رسوخ آن فرهنگ در مردم ما است.^{۱۶}

گذشته از حضور گسترده‌ی مردم در همیاری و مواسات با آسیب‌دیدگان از کرونا، حتی بازار سرمایه‌ی کشور نیز در این زمینه ابتدعاتی را زمینه داشت. باز شدن نماد اوراق خیریه‌ی کرونا‌ی یک و دو در تاریخ ۲۷ اسفند ۱۳۹۸ با استقبال فعالان بازار سرمایه‌ی کشور

از: تمدید مهلت بخشودگی جرایم مالیاتی، بازگرداندن حداقل پنجاه درصد از مالیات ارزش افزوده‌ی صادرکنندگان در سال ۱۳۹۸ به صورت علی‌الحساب و بدون رفع تعهد ارزی، مهلت حداقل شش ماهه‌ی تقسیط پرداخت بدهی‌های مالیاتی دوره‌های گذشته واحدهای تولیدی آسیب‌دیده از شیوع کرونا، اعطای معافیت یا تخفیف مالیات به میزان حداقل ۵ درصد برای سال ۱۳۹۸، تمدید یا تجدید مجوزهای کسب و کار بدون نیاز به اخذ گواهی مالیاتی، مهلت سهم حق بیمه‌ی کارفرما از اسفندماه ۱۳۹۸ تا پایان شهریور ۱۳۹۹؛ تخفیف حداقل ۵ درصدی حق بیمه‌ی سهم کارفرما (سهم ۲۳ درصد) از اسفندماه ۱۳۹۸ تا شهریورماه ۱۳۹۹، مهلت حداقل شش ماهه تقسیط پرداخت بدهی‌های تامین اجتماعی دوره‌های گذشته واحدهای تولیدی و خدمات پشتیبان تولید آسیب‌دیده از شیوع کرونا، در نظر گرفتن یک دوره‌ی تنفس بازپرداخت اصل و فرع تسهیلات بانکی از اسفندماه ۱۳۹۸ تا پایان شهریور ۱۳۹۹، مهلت حقوق ورودی و عوارض وارداتی آن دسته از کالاهایی که برای ادامه‌ی حیات و فعالیت واحدهای تولیدی و خدمات پشتیبان تولید مورد نیاز است، توسعه‌ی دولت الکترونیک و کاهش کاغذبازی اداری در ارائه‌ی خدمات مرتبط با حوزه‌ی کسب و کار (بدون نیاز به مراجعه حضوری).^{۳۳}

با توجه به اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد کشور، اعمال اقدامات حمایتی از این بخش نیز ضروری است. گسترش چتر بیمه‌ای نسبت به محصولات کشاورزی به همراه پرداخت‌های مستقیم باید در

صورت تسهیلات با نرخ سود ۱۲ درصد به بنگاه‌ها و کسب و کارهای آسیب‌دیده از کرونا اختصاص می‌یابد مشروط به آن که کارگران خود را از ابتدای اجرای برنامه‌های کنترلی مقابله با کرونا اخراج نکرده‌اند و پس از دریافت تسهیلات نیز اقدام به اخراج کارگران خود نکنند.^{۳۱} مبلغ ۲۵ هزار میلیارد تومان از این تسهیلات نیز در قالب وام قرض‌الحسنه یک میلیون تومانی به خانوارها پرداخت می‌شود.^{۳۲}

حجم تزریقی از سوی دولت به اقتصاد کشور زیاد نیست و در مقایسه با مداخله‌ی سایر کشورها اندک است. این تردید وجود دارد که چنین سیاستی می‌تواند باعث به حرکت افتادن چرخ‌های اقتصاد کشور شود؟ گذشته از آن که بخشی از منبع تامین تسهیلات این طرح از طریق کاهش نرخ ذخیره‌ی قانونی بانکها اعلام شده است. نکته‌ی قابل توجه در این زمینه این است که کاهش نرخ ذخیره‌ی قانونی بانکها در شرایط عدم کنترل موثر بر نرخ سود بانکی می‌تواند کنترل دولت بر نقدینگی را کاهش داده و زمینه‌ساز تورم‌های آتی باشد. به اعتقاد برخی کارشناسان طرح دولت برای اعطای تسهیلات به کسب و کارهای آسیب‌دیده از کرونا می‌تواند به انحراف منابع بینجامد و در نهایت به اتلاف منابع منجر شود؛ زیرا به دلیل عدم وجود سامانه‌ی یکپارچه‌ی اطلاعات، شناسایی دقیق بنگاه‌های آسیب‌دیده دشوار است؛ علاوه بر این که سامانه‌ی مناسبی برای کنترل تسهیلات اعطایی نیز در دسترس نیست. در حالی که می‌توان از طریق حمایت از مصرف‌کنندگان با تحریک تقاضا نتایج بهتری را به دست آورد. تحریک موثر تقاضا می‌تواند منابع را به سمت بنگاه‌های تولیدی گسیل دارد؛ مشروط به آن که در فرآیند تخصیص انحرافی به سمت فعالیت‌های سفته‌بازی صورت نگیرد.

البته دولت حمایت‌های دیگری را نیز برای از مشاغل آسیب‌دیده از کرونا در نظر گرفته است. این کمک‌ها شامل مهلت برای بازپرداخت بدهی‌های بانکی و همچنین عقب‌انداختن زمان وصول مطالبات بیمه، تامین اجتماعی و مالیاتی است. البته این حمایت برای همه‌ی کسب و کارها نیست؛ بلکه برای طیف محدودی از کسب و کارهاست. گذشته از آن که باید دید در مقام عمل چه مقدار وعده‌های داده شده عملیاتی می‌شود.

اتفاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی در پیشنهادی ۳۰ بندی فهرستی از حمایت‌های دولت از تولید در گذر بحران کرونا را گوشزد کرده است. بر این اساس پیشنهاد شده که دولت اقداماتی حمایتی داشته باشد. برخی از مهم‌ترین اقدامات حمایتی پیشنهادی عبارتند

برای مقابله با مشکلات حاصل از

شیوع بیماری کرونا در کشور،

راهبردها و راه کارهای مختلفی

پیش رو است. یکی از این

راهبردها که برگرفته از فرهنگ

و تمدن اسلامی است، گسترش

روی کرد جهادی و استفاده

از ظرفیت عظیم بخش خیریه

در کشور است. به این راهبرد

باید مواردی؛ همچون کمک

دولت به بخش‌های آسیب‌دیده،

گسترش تجارت الکترونیک،

گسترش حمایت از مشاغل

خانگی و استفاده از ظرفیت‌های

شرکت‌های دانش‌بنیان رانیز

افزود.

حمایت‌هایی از نوع پرداخت بیمه‌ی بیکاری، ضریب اصابت پایینی به دهک‌های پایین درآمدی داشته و بیشترین حمایت را از دهک‌های متوسط و بالا به عمل خواهد آورد. این نکته زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که توجه داشته باشیم هرگونه حمایتی در شرایط فعلی، با احتمال زیاد از منابع تورم‌زا تامین شده و در نتیجه به قیمت تحمیل تورم به اقتصاد خواهد بود. بنابراین اگر حمایت‌ها معطوف به نیروی کار رسمی باشد، بخش زیادی از نیروی کار که عمدتاً در دهک‌های پایین درآمدی قرار دارند، بی‌بهره خواهند بود. در این صورت نتیجه این خواهد شد که از دهک‌های میانی و بالایی با هزینه‌ی تحمیل تورم به کل جامعه و به‌خصوص دهک‌های پایینی، حمایت کرده‌ایم.^{۲۶}

گسترش تجارت الکترونیک

یکی از راهبردهای مهم در مقابله با شیوع بیماری کرونا، تسریع در گسترش تجارت الکترونیک است. هرچند در سال‌های اخیر تلاش‌هایی در این زمینه صورت گرفته است؛ با این وجود هنوز با وضعیت ایده‌آل فاصله داریم. اگر زیرساخت‌های تجارت الکترونیک کامل شده بود، بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی می‌توانست بدون اثرپذیری از بحران به فعالیت خود ادامه دهد. برای نمونه، هم‌اکنون بانکداری الکترونیک به نحو مطلوبی گسترش نیافته است. به همین دلیل تعداد شعب بانکی در کشور بالاتر از حد استاندارد جهانی است. بر اساس آخرین گزارش بانک مرکزی تعداد شعب بانکی در خردادماه سال ۱۳۹۷ برابر با ۲۰ هزار و ۵۹۸ شعبه بوده که بر اساس استانداردهای جهانی این تعداد شعبه نیز همچنان اختلافی بیش از ۱۰ هزار مورد بیش از سطح مورد نیاز جمعیت کشور ما دارد.^{۲۷} در ایران به ازای هر صدهزار نفر جمعیت بالغ، ۳۰٫۹ شعبه‌ی بانکی وجود دارد؛ این تعداد شعب بانکی در ایران سه‌برابر کشورهای همچون چین، هلند و آلمان است.^{۲۸} گسترش تجارت الکترونیک در فضای فعالیت‌های اداری نیز می‌توانست حجم زیادی از مشکلات موجود در فضای شیوع کرونا را از بین ببرد.

هرچند در سال‌های اخیر کسب و کارهای متکی بر فضای مجازی گسترش پیدا کرده، ولی با وضعیت ایده‌آل فاصله دارد. با توجه به مشکلات زیرساختی در حوزه‌ی آی تی و آی سی تی، از جمله مشکلات ناشی از عدم توسعه‌ی زیرساخت اینترنت ملی، نتوانستیم از ظرفیت کامل کسب‌وکارهای آنلاین استفاده کنیم. در واقع امکان استفاده‌ی حداکثری از کسب‌وکارهای اینترنتی را نداریم. اگر زیرساخت‌های خرید کالاها با استفاده از فضای مجازی گسترش یافته بود؛ بسیاری از مشاغل می‌توانستند با شوک ناشی از شیوع بیماری کرونا مقابله کنند. اگر زیرساخت‌های تجارت الکترونیک تقویت شود؛ فعالان حوزه‌ی بازرگانی می‌توانند با استفاده از این ظرفیت نه تنها برای افزایش فروش خود در فضای تجارت داخلی بهره‌مند شوند؛ بلکه آن‌ها می‌توانند از آن برای گسترش تجارت خارجی نیز استفاده کنند.

خوشبختانه شیوع بیماری کرونا باعث شد که برخی از ظرفیت بالقوه موجود در اقتصاد کشور فعال شده و یا در آستانه‌ی فعال شدن قرار

دستور کار سیاست‌گذاران قرار گیرد. همچنین با توجه به احتمال افزایش قیمت‌ها در دوران پساکرونا، سیاست ذخیره‌سازی کالاها برای مدیریت بازار محصولات کشاورزی و غذا ضروری به نظر می‌رسد.^{۲۹} تشکل‌های دام و طیور پیشنهاد کردند که برای مقابله با مشکل ناشی از افت مصرف مواد دامی و لبنی تمهیدی اتخاذ گردد تا تولیدکنندگان محصولات پروتئینی بتوانند از طریق تهاتر محصول تولیدی خود از طریق شرکت پشتیبانی امور دام با نهاده‌های مورد نیاز (ذرت، جو و کنجاله)، امکان تداوم تولید محصولات مورد نیاز کشور را فراهم کرده و مانع کاهش شدید تولید در آینده شوند. همچنین عنوان شده که با وجود انباشت بیش از ۲٫۵ میلیون تن نهاده‌ی دامی در مبادی ورودی کشور از ابتدای بهمن سال ۱۳۹۸ و با وجود بروز التهابات شدید ناشی از کمبود نهاده‌ها در بازار و نیازهای فوری تولیدکنندگان مواد پروتئینی به آن‌ها در اقصی نقاط کشور، عدم هماهنگی سازمان‌ها و دوایر متعدد ذریبست دولتی، سازمان‌های نظارتی و نظام بانکی کشور، موجبات اختلال جدی را در فرآیند تامین و انتقال ارز مورد نیاز این بخش فراهم آورده و از همین رهگذر ضمن ایجاد محدودیت کم‌سابقه در تامین دستوری نیازهای فوری تولیدکنندگان، زمینه‌ی بروز بحران‌های ادواری در بازار عرضه‌ی نهاده‌های تولید و عرضه‌ی محصولات پروتئینی را ایجاد کرد که تداوم این وضعیت منجر به کاهش شدید تولیدات در ماه‌های آتی خواهد شد. لازم است که سازمان گمرک اجازه‌ی ترخیص کالاها‌ی اساسی رسوبی در بنادر کشور تنها ظرف ۴۸ ساعت را (تا اول اردیبهشت ۱۳۹۹) صادر و در مقابل بانک مرکزی نیز تعهد نماید که ارز مورد نیاز محموله‌های وارداتی مذکور را ظرف حداکثر دو ماه با تضمین این که نرخ ارز در روز ترخیص آن‌ها مناط و ملاک محاسبه‌ی آن بانک است، تامین نماید تا با توزیع سریع نهاده‌های پیش‌گرفته در بازار، بحران فعلی کمبود نهاده‌ها و گرانی بیش از حد آن‌ها بلافاصله مرتفع گردد.^{۳۰} براساس نتایج گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس حمایت‌هایی که از بنگاه به‌صورت بخشودگی سهم بیمه‌ی کارفرما و کارگر یا

نیازمند عزم جدی دولت و نهادهای دولتی و مردمی است. این مشاغل عمدتاً با دو مشکل تهیهی مواد اولیهی ارزان و همچنین فروش محصولات خود مواجهند. این دو مشکل عمده را می‌توان با ایجاد موسسات واسط که وظیفهی تامین مواد اولیه و خرید محصولات تولیدی و عرضه‌ی آن به بازار را بر عهده دارند، حل کرد. تجربه‌ی موفق چین نشان می‌دهد که این کشور با تقسیم کار تولید کالاهای مختلف در مناطق مختلف، شرکتهایی را برای تامین مواد اولیه ارزان و همچنین خرید محصولات تولیدی بنگاه‌های کوچک ایجاد کرده است. چین با تشکیل بنگاه‌های

گیرد. برای نمونه، در ماه‌های اخیر تلاش خوبی برای گسترش آموزش مجازی در سطح مدارس، حوزه‌ها و دانشگاه‌ها صورت گرفت. رسانه‌ی ملی به شکل گسترده وارد فضای آموزش مجازی شد. پیام‌رسان‌های بومی قدرت و قوت گرفتند. شبکه‌ی شاد برای آموزش عمومی پیش از مقطع دانشگاه شکل گرفت. دانشگاه‌ها به شکل گسترده به سمت ارائه‌ی دروس و حتی سخنرانی‌های علمی با استفاده از فضای وب رو آوردند. حتی تبلیغات دینی در فضای مجازی نیز جان تازه‌ای به خود گرفت. همچنین کسب و کار مجازی نیز رونق گرفته است. بسیاری از

وقتی شیوع بیماری کرونا

بسیاری از افراد را به اجبار

خانه‌نشین کرد، اهمیت

مشاغل خانگی بیش از پیش

نمایان شد. گسترش مشاغل

خانگی نه تنها می‌تواند باعث

درآمدزایی برای خانواده‌ها

شود؛ بلکه آثار اجتماعی و

تربیتی بسیاری در زمینه‌ی

تربیت فرزندان دارد.

هنگامی که خانه تبدیل

به یک کارگاه تولیدی

می‌شود؛ فرزندان در این

کارگاه مهارت می‌آموزند.

دولتی تامین‌کننده و توسعه‌گر، هر محله یا روستا یا منطقه را برای تولید یک محصول مأمور نمود. به این شکل، بنگاه دولتی، مواد اولیه را در اختیار کارگاه‌های تولیدی خانگی قرار می‌داد و محصول تولیدی را از آن‌ها خریداری نموده و صادر می‌کرد. به این شکل تولید محصول با هزینه‌ی بسیار اندک افزایش می‌یافت و امکان صادرات آن نیز فراهم می‌شد. با این‌گونه، چین توانست بازار محصولات مختلف را در مدتی کوتاه تسخیر نماید. به عنوان نمونه این کشور توانست در مدت دو سال از ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۳ صادرات جوراب خود به آمریکا را دوستانه‌تر کند و بازار جهانی این محصول را در اختیار بگیرد.^{۲۹}

استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان

استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان یکی از راهبردهای مهم برای مقابله با چالش‌های کرونایی است. استفاده از ظرفیت این شرکت‌ها از این جهت مهم است که آن‌ها می‌توانند با استفاده از ظرفیت جوانان خلاق و تحصیل‌کرده، تنگناهای پیش‌آمده را با حرکت در مرزهای دانش مرتفع کنند. حضور

کسب و کارها به سمت توسعه‌ی تجارت الکترونیک رفتند. بازاربایی‌های الکترونیک گسترش یافت. اگر زیرساخت‌های شبکه‌ی ملی اطلاعات تقویت شود، تجارت الکترونیک کشور می‌تواند فضای جدیدی را بر روی صاحبان کسب و کار بگشاید.

گسترش حمایت از مشاغل خانگی

وقتی شیوع بیماری کرونا بسیاری از افراد را به اجبار خانه‌نشین کرد، اهمیت مشاغل خانگی بیش از پیش نمایان شد. گسترش مشاغل خانگی نه تنها می‌تواند باعث درآمدزایی برای خانواده‌ها شود؛ بلکه آثار اجتماعی و تربیتی بسیاری در زمینه‌ی تربیت فرزندان دارد. هنگامی که خانه تبدیل به یک کارگاه تولیدی می‌شود؛ فرزندان در این کارگاه مهارت می‌آموزند. آنان یاد می‌گیرند که باید مولد باشند و به اقتصاد خانواده کمک کنند. در این صورت اعضای خانواده به جای این‌که تنها مصرف‌کننده‌ی صرف باشند؛ به تولیدکننده‌ی کالاها و خدمات مورد نیاز اهل خانه و بیرون آن تبدیل می‌شوند.

حمایت از صنایع کوچک و همچنین مشاغل خانگی

این شرکت‌ها برای تولید اقلام بهداشتی و درمانی برای مقابله با کرونا شاهی بر این مدعاست. ورود این شرکت‌ها به تولید ماسک، ابزارهای تشخیصی و همچنین انجام تحقیق برای دستیابی به واکسن و داروی کرونا بسیار راه‌گشا و امیدبخش بوده است. خوشبختانه در سال‌های اخیر تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان شتاب خوبی گرفته و تعداد این شرکت‌ها به حدود پنج‌هزار شرکت رسیده است. ما با داشتن سرمایه‌ی انسانی عالی (۳۶ میلیون جمعیت بین ۱۵ تا ۴۰ سال، ۱۴ میلیون نفر با تحصیلات عالی، ۲۳۳ هزار نفر مهندس) می‌توانیم از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان برای جهش تولید استفاده کنیم.

نتیجه‌گیری

هرچند شیوع بیماری کرونا در کشور آسیب‌هایی به اقتصاد کشور وارد کرده است؛ اما این تهدید را می‌توان به فرصت تبدیل کرد و آن را در خدمت تحقق شعار سال؛ یعنی جهش تولید قرار داد. از آن‌جا که شوک کرونا به اقتصاد ایران بعد از شوک بازگشت تحریم‌های اقتصادی با خروج آمریکا از برجام هم‌زمان شد؛ این شوک نتوانست اقتصاد ایران را با مخاطرات جدی روبرو کند؛ چرا که پیش از آن بسیاری از آثار شوک قبلی تخلیه شده بود و اقتصاد کشور خود را آماده‌ی تقویت درون‌زایی اقتصاد کشور می‌کرد. در این راستا، کاهش قیمت نفت بعد از شیوع کرونا، پدیده‌ی جدیدی برای اقتصاد ایران نبود؛ چرا که پیش از آن درآمد نفتی کشور به دلیل بازگشت تحریم‌ها به شدت کاهش یافته بود. همین امر زمینه را برای تمرکز بر فروش فرآورده‌های نفتی، افزایش صادرات محصولات غیرنفتی و همچنین استفاده از شیوه‌های تهاثری در مبادلات بین‌المللی فراهم کرده بود. البته شیوع بیماری کرونا باعث کاهش درآمدهای صادراتی کشور شد، اثری که به نظر نمی‌رسد چندان به طول بینجامد. بروز شوک بیماری کرونا به اقتصاد کشور برای ما درس‌های زیادی را نیز داشت. ما متوجه شدیم که با استفاده از رویکرد جهادی و بسیج نیروها می‌توان بر بسیاری از تنگناها غلبه کرد. نمونه‌ی بارز آن حضور بی‌سابقه‌ی جهادی مردم و تولیدکنندگان کشور به حوزه‌ی تولید اقلام بهداشتی و درمانی برای مقابله با کرونا بود. برخی تولیدکنندگان خطوط تولید خود را عوض کرده و به تولید مواد شوینده و بهداشتی اختصاص دادند. مشاغل خانگی در حوزه‌ی سلامت جان گرفت و مردان و زنان اقدام به تولید ماسک و لباس‌های حفاظتی در منازل خود کردند. بروز این مشکل، روحیه‌ی هم‌دردی و مواسات مردم را نیز تقویت کرد. مردم فوج فوج به یاری هموطنان خود پیوستند؛ طلاب به صورت جهادی وارد بیمارستان‌ها و مراکز درمانی شدند تا به کادر درمانی کشور کمک کنند؛ آنان حتی این خطر را پذیرفتند که برای غسل دادن بیماران کرونایی در آرامستان‌ها حضور پیدا کنند.

منابع

۱. هزار میلیارد تومان تسهیلات کرونایی به چه مشاغلی پرداخت می‌شود؟ خبرگزاری تسنیم، ۱۹ فروردین ۱۳۹۹، 2238337/tnai
۲. ۷۸۳ هزار بیکار شده‌ی کرونایی درخواست بیمه‌ی بیکاری ثبت کردند، خبرگزاری مهر، ۲۹/۲/۱۳۹۹، mehrnnews.com/xRLZw
۳. امینی رعیا، محمد، الگوی پیشنهادی برای جهش تولید در سال ۱۳۹۹، مقاومتی نیوز، ۱۶/۱/۱۳۹۹، شناسه خبر ۱۰۸۱۹۷
۴. آغاز پرداخت یارانه‌ی نقدی کرونایی در آمریکا، عصر ایران، ۲۶ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۸۲۳۰۱۸
۵. بیانیه‌ی اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی ایران، پیشنهاد ۳۰ بندی اتاق ایران به دولت برای حمایت از تولید در گذر از بحران کرونا، ۲۷/۲/۱۳۹۹، کد خبر ۲۲۳۲۲۹، 1381457/khabaronline.ir/news
۶. بیانیه‌ی تشکل‌های دام و طیور در باره‌ی مشکل صنعت، ۹ پیشنهاد به دولت، خبرگزاری مهر، ۳۰ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۹۰۳۷۰۱، mehrnnews.com/xRHny
۷. خبرگزاری مهر، حمله‌ی ویروس تاج‌دار به اقتصاد بیجان لرستان، ۲۵ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۸۸۶۸، mehrnnews.com/xRFmV
۸. داده‌های وزارت کار آمریکا، خبرگزاری سی‌ان‌بی‌سی، به نقل از خبرگزاری مهر، مداخله‌ی ۲٫۳ تریلیون دلاری فدرال روزه برای کاهش تبعات گزارش اشتغال، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۶۵۸۶، mehrnnews.com/xRDqm
۹. داده‌های وزارت کار آمریکا، خبرگزاری سی‌ان‌بی‌سی، به نقل از خبرگزاری مهر، گزارش جدید مشاغل منتشر کرد: ۶ میلیون آمریکایی این
۱۰. سایت مرکز آمار ایران، زمان دستیابی ۲/۱۴/۱۳۹۹، amar.org.ir
۱۱. سخنان مقام معظم رهبری در نیمه‌ی شعبان؛ ۲۱/۱/۱۳۹۹
۱۲. صادقی، نرگس و همکاران، ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۷۰۱۱، ۲۸/۲/۱۳۹۹
۱۳. فیضمن، تدرسی، چین دنیا را تکان می‌دهد، ترجمه‌ی رضا افتخاری، تهران، نشر بامشاد، ۱۳۸۷
۱۴. گزارش بانک جهانی، به نقل از خبرگزاری فارس، بانک جهانی پیش‌بینی خود از قیمت نفت را کاهش داد، ۱۳۹۹، 22nl.fina.ir/ex22nl
۱۵. گزارش دانشگاه سازمان ملل به نقل از خبرگزاری مهر، سازمان ملل هشدار داد: کرونا نیم میلیارد نفر دیگر در جهان را دچار فقر می‌کند، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۶۶۲۵، mehrnnews.com/xRD68
۱۶. گزارش سازمان بین‌المللی کار، به نقل از خبرگزاری مهر، سازمان بین‌المللی کار: کرونا ۲٫۶ میلیارد کارگر را با خطر بیکاری و کاهش درآمد مواجه کرد، ۲۰ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۵۳۸۶، mehrnnews.com/xRCTR
۱۷. مرکز پژوهش‌های مجلس، درباره‌ی مقابله با شیوع ویروس کرونا (۸) بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن، ۲۵/۱۲/۱۳۹۸
۱۸. میرجلیلی، فاطمه و همکاران، بررسی ظرفیت‌های تولیدی کشور در مواجهه با ویروس کرونا و آثار شیوع این ویروس بر بخش‌های صنعت، معدن و پتروشیمی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۸۵، اردیبهشت ۱۳۹۹
۱۹. نجفی علمدارلو، حامد و امیر یونسین، بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین ۱۳۹۹
۲۰. وقتی سهام کرونا در ایران معامله می‌شود، خبرگزاری فارس، ۲۱/۲/۱۳۹۹، <http://fina.ir/ex2y1z>
۲۱. هفته بیکار شدند ۱۰ درصد نیروی کار از دست رفت، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر

mehnews.com/xRDpJ، ۴۸۹۶۵۵۵

۲۲. همتی وام یک میلیون تومانی خانوارهای یارانه‌بگیر، قرض‌الحسنه وسی‌ماهه است، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۲۶ فروردین ۱۳۹۹، ۸۳۷۵۱۳۰۵/irna.ir/news

پی‌نوشت‌ها

۱. گزارش سازمان بین‌المللی کار، به نقل از خبرگزاری مهر، سازمان بین‌المللی کار: کرونا ۲۶ میلیارد کارگر را با خطر بیکاری و کاهش درآمد مواجه کرد، ۲۰ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۵۳۸۶.
۲. گزارش دانشگاه سازمان ملل به نقل از خبرگزاری مهر، سازمان ملل هشدار داد: کرونا نیم میلیارد نفر دیگر در جهان را دچار فقر می‌کند، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۶۶۲۵.
۳. بر اساس داده‌های وزارت کار آمریکا تعداد درخواست‌های دریافت بیمه بیکاری در هفته منتهی به ۲ مارس ۳،۳ میلیون نفر، در هفته منتهی به ۲۸ مارس ۹،۹ میلیون نفر و در هفته منتهی به ۴ آوریل ۶۶ میلیون نفر بوده است. در مجموع در این سه هفته بیش از ۱۶ میلیون درخواست برای دریافت بیمه بیکاری ثبت شده که معادل ۱۰ درصد نیروی کار آمریکا است (داده‌های وزارت کار آمریکا، خبرگزاری سن‌ان‌بی‌سی، به نقل از خبرگزاری مهر، گزارش جدید مشاغل منتشر کرد: ۶۶ میلیون آمریکایی این هفته بیکار شدند/ ۱۰ درصد نیروی کار از دست رفت، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۶۵۵۵).
۴. گزارش بانک جهانی، به نقل از خبرگزاری فارس، بانک جهانی پیش‌بینی خود از قیمت نفت را کاهش داد، ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۹، fina.ir/ex22nl
۵. سایت مرکز آمار ایران، زمان دستیابی ۱۴/۲/۱۳۹۹، amar.org.ir
۶. مرکز پژوهش‌های مجلس، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا
۷. بررسی آثار اقتصادی و پیشنهادهایی برای مدیریت تبعات آن، ۱۳۹۸/۲۵/۱۲.
۸. نرگس صادقی و همکاران، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹/۲/۸.
۹. نرگس صادقی و همکاران، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹/۲/۸.
۱۰. رک: فاطمه میرجلیلی و همکاران، بررسی ظرفیت‌های تولیدی کشور در مواجهه با ویروس کرونا و آثار شیوع این ویروس بر بخش‌های صنعت، معدن و پتروشیمی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۸۵، اردیبهشت ۱۳۹۹، ص ۱-۲.
۱۱. حامد نجفی علمدارلو و امیر یونسینان، بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های

- مجلس، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین ۱۳۹۹
۱۲. بیانیه تشکل‌های دام و طیور در باره مشکل صنعت، ۹ پیشنهاد به دولت، خبرگزاری مهر، ۳۰ فروردین ۱۳۹۹.
۱۳. ۷۸۳ هزار بیکار شده کرونایی درخواست بیمه بیکاری ثبت کردند، خبرگزاری مهر، ۹/۲/۱۳۹۹.
۱۴. خبرگزاری مهر، هجمه ویروس تاج‌دار به اقتصاد بیجان لرستان، ۲۵ فروردین ۱۳۹۹.
۱۵. فاطمه میرجلیلی و همکاران، بررسی ظرفیت‌های تولیدی کشور در مواجهه با ویروس کرونا و آثار شیوع این ویروس بر بخش‌های صنعت، معدن و پتروشیمی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۶۹۸۵، اردیبهشت ۱۳۹۹، ص ۱-۲.
۱۶. سخنان مقام معظم رهبری در نیمه شعبان: ۲۱/۱/۱۳۹۹.
۱۷. وقتی سهام کرونا در ایران معامله می‌شود، خبرگزاری فارس، http://fina.ir/ex2y1z، ۱۳۹۹/۲/۱۱
۱۸. تولید ناخالص داخلی آمریکا در سال ۲۰۱۹ برابر با ۲۱،۴۲۸ تریلیون دلار بوده است.
۱۹. داده‌های وزارت کار آمریکا، خبرگزاری سن‌ان‌بی‌سی، به نقل از خبرگزاری مهر، مداخله ۲،۳ تریلیون دلاری فدرال رزرو برای کاهش تبعات گزارش اشتغال، ۲۱ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۴۸۹۶۵۸۶.
۲۰. آغاز پرداخت یارانه نقدی کرونایی در آمریکا، عصر ایران، ۲۶ فروردین ۱۳۹۹، کد خبر ۲۳۳۰۱۸.
۲۱. ۷۵ هزار میلیارد تومان تسهیلات کرونایی به چه مشاغلی پرداخت می‌شود؟ خبرگزاری تسنیم، ۱۹ فروردین ۱۳۹۹.
۲۲. همتی وام یک میلیون تومانی خانوارهای یارانه‌بگیر قرض‌الحسنه و ۳۰ ماهه است، خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۲۶ فروردین ۱۳۹۹.
۲۳. بیانیه اتاق بازرگانی صنایع معادن و کشاورزی ایران، پیشنهاد ۳۰ بندی اتاق ایران به دولت برای حمایت از تولید در گذر از بحران کرونا، ۱۳۹۹/۲/۷، کد خبر ۲۲۳۲۲۹، khabaronline.ir/1381457/news
۲۴. حامد نجفی علمدارلو و امیر یونسینان، بررسی آثار اقتصادی شیوع ویروس کرونا بر بخش کشاورزی ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل ۱۶۹۷۲، فروردین ۱۳۹۹
۲۵. بیانیه تشکل‌های دام و طیور در باره مشکل صنعت، ۹ پیشنهاد به دولت، خبرگزاری مهر، ۳۰ فروردین ۱۳۹۹.
۲۶. نرگس صادقی و همکاران، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد اقتصاد کلان شیوع ویروس کرونا، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۹/۲/۸.
۲۷. چه تعداد شعبة بانکی در کشور نیاز است؟ اقتصاد آنلاین، کد خبر ۳۳۸۹۶۷، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۹، 1.gif/eghtesadonline.com/n
۲۸. تعداد شعب بانکداری در ایران ۳ برابر کشورهای پیشرفته، خبرگزاری دانشگاه آزاد اسلامی، کد پیام ۴۱۲۹، ۱۰ دی ۱۳۹۸.
۲۹. فیشمن، تدسی، چین دنیا را تکان می‌دهد، ترجمه رضا افتخاری، تهران، نشر بامشاد، ۱۳۸۷.